

การศึกษา การจัดการความรู้เพื่อการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ
กรณีศึกษา : ประเพณีรำพาข้าวสาร ชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR PRESERVING MON CULTURAL IDENTITY:
CASE STUDY OF RAM PHA KHAO SAN TRADITION, CHEDI THONG COMMUNITY,
SAM KHOK DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE.

อลงกรณ์ จินสกุล¹ และไททัสน์ มาลา²
Alongkorn Jeensakon¹ and Titus Mala²

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University
under the Royal patronage

E-mail: aiongkorn.jeen@vru.ac.th

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University
under the Royal patronage

E-mail: titus_vru@hotmail.com

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การจัดการความรู้เพื่อการรักษาอัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมมอญ กรณีศึกษา : ประเพณีรำพาข้าวสาร ชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

Received : December 6, 2021

Revised : June 16, 2022

Accepted : June 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ภายในชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี ในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำพาข้าวสาร (2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของประเพณี
รำพาข้าวสารชุมชนเจดีย์ทอง โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า (1) คนภายในชุมชนมีการนำกระบวนการจัดการความรู้ให้กับเยาวชนหรือคน
ภายในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำพาข้าวสารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และเกิด
ความสมัครสมานสามัคคี ชุมชนมีการจัดการเรียนการสอนผ่านปราชญ์ชาวบ้านสู่ชุมชนและผ่านหน่วยงานองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาในระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัย (2) ศึกษาอัตลักษณ์ของประเพณี
รำพาข้าวสารชุมชนเจดีย์ทอง คือ การแต่งกายด้วยชุดพื้นถิ่นมอญ มีการร้องเพลงทำนองเขมรชวนให้ทำบุญ
และการใช้เรือเป็นพาหนะในการจัดกิจกรรม เนื่องจากชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำเจ้าพระยา

คำสำคัญ

การอนุรักษ์ วัฒนธรรมมอญ การจัดการความรู้

ABSTRACT

The objectives of this research article were to: (1) study the process of preserving the Ram Pha Khao San tradition of the Chedi Thong community in Samkhok district, Pathum Thani province; and (2) study the identity of the Ram Pha Khao San tradition of the Chedi Thong community using a qualitative research method.

The findings indicate that: (1) the community members have successfully conveyed the knowledge concerning the management process of the Ram Pha Khao San tradition to their younger generation in an effort to preserve their unique tradition/heritage and at the same time sustain community solidarity by means of training their members through local intellectuals, local government organizations, schools and universities. (2) The identity of the Chedi Thong community Ram Pha Khao San and their tradition, is maintained by dressing in traditional Mon clothes. There is also a song that invites people to make merit. The use of boats as a vehicle for organizing activities is efficient and appropriate because the community has a way of life that is connected to the Chao Phraya River.

KEYWORDS

Preservation; Mon's Culture; Knowledge Management

ความสำคัญของปัญหา

บริเวณที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบันนี้ เคยมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาแล้วเป็นเวลากว่า 300 ปี นับ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2202 ได้มีครอบครัวชาวมอญจากเมืองเมาะตะมะอพยพหนีภัยศึกสงครามกับพม่า เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญดังกล่าวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก ชุมชนสามโคกจึงได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ นับจากนั้นต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ก็ได้มีชาวมอญอพยพหนีพม่าเข้ามาอีกจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปอาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนชาวมอญที่สามโคก เป็นชุมชนชาวมอญที่มีขนาดใหญ่ขึ้น กระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีกลุ่มชาวมอญจากเมืองเมาะตะมะอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกอีกเช่นเดียวกัน ชุมชนบ้านสามโคกจึงเติบโตขยายขนาดขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นเมืองสามโคกในเวลาต่อมา

ชาวมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทองนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูปทางการศึกษา เนื่องจากได้ทำให้มีการใช้ภาษามอญลดลง หรือการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งทำให้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ประเพณีทางด้านศาสนานั้นมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากในหมู่บ้านนี้มีเจดีย์ที่สำคัญ ที่เป็นที่เคารพสักการะของชาวมอญในหมู่บ้าน และชาวมอญในละแวกใกล้เคียง ประกอบกับการมีผู้นำชุมชนที่เคร่งครัดในด้านการศาสนา (พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา, 2542)

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำพาข้าวสาร ซึ่งเป็นประเพณีอันเก่าแก่ของจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีประวัติดังต่อไปนี้ ประวัติความเป็นมาของการรำพาข้าวสารจะจัดทำขึ้นหลังวันออกพรรษาช่วงเขตกฐิน (วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 - วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12) ในเวลากลางคืนระหว่างเวลา 1 ทุ่ม ถึงเที่ยงคืน ชาวไทยรามัญชาย – หญิง ทั้งคนหนุ่มคนแก่คณะหนึ่งลงเรือลำใหญ่เรียกว่า เรือเจ้าขาว หัวเรือจุดตะเกียงให้แสงสว่างในเรือมีกระบุง กระสอบสำหรับใส่ข้าวสารและสิ่งของอื่น ๆ เครื่องดนตรี

ได้แก่ ซอ จะเข้ ขลุ่ย ฉิ่ง กลอง (เปิงมาง) ต่อมาเพิ่มระนาด บรรเลงประกอบการร้อง จัดให้คนแก่คนหนึ่งแต่งกาย
 นุ่งขาวห่มขาวเป็นประธานนั่งกลางลำเรือ ส่วนคนอื่นจะแต่งอย่างไรก็ได้ช่วยกันพายเรือไปตามบ้านทั่วไป พอถึง
 จอดเรือที่หัวบ้านได้บ้านแล้วร้องเพลงเป็นทำนองบอกบุญเชิญชวนให้ทำบุญร่วมกัน เมื่อเจ้าของบ้านได้ยินเพลง ก็รู้
 ได้ทันทีว่าเป็นการมาบอกบุญเพื่อรวบรวมข้าวสาร สิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำไปทอดกฐิน ก็จะรีบนำลงมาให้ที่เรือพร้อม
 ยกมือไหว้เป็นการอนุโมทนาด้วย เนื่องด้วยผู้วิจัยเห็นว่าประเพณีรำพาข้าวสาร เป็นประเพณีที่เก่าแก่และสำคัญของ
 ชาวมอญในจังหวัดปทุมธานี จะกล่าวได้ว่าเป็นความฉลาดของคนในอดีตที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ที่
 ได้นำวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำ นำมาเชื่อมโยงกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ได้อย่างลงตัวจนก่อให้เกิดเป็น
 ประเพณีที่ทรงคุณค่า เรียกว่า "ประเพณีรำพาข้าวสาร" คำว่า "รำพา" หมายความว่า การชักชวน เชิญชวนคน
 มาร่วมทำบุญซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้กับลูกหลานภายในจังหวัดปทุมธานี และสืบสาน
 ประเพณีอันอันดีงามที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม สืบต่อไปในอนาคต

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. การจัดการความรู้ภายในชุมชนเจดีย์ทอง ตำบลกระแซง อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี
 ในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำพาข้าวสารเป็นไปในลักษณะใด
2. อัตลักษณ์ของประเพณีรำพาข้าวสารเป็นอย่างไร
3. แนวทางในการรักษาอัตลักษณ์ของประเพณีรำพาข้าวสาร ของคนไทยเชื้อสายมอญในจังหวัด
 ปทุมธานีเป็นไปในรูปแบบใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ประเพณีรำพาข้าวสารชุมชนเจดีย์ทอง จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของประเพณีรำพาข้าวสารชุมชนเจดีย์ทอง จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการจัดการความรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ กรณีศึกษา: ประเพณีรำพา
 ข้าวสาร ชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
 Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยตามความมุ่งหมายของวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอน
 ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้นำชุมชนเจดีย์
 ทอง ตำบล กระแซง อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี สภาวัฒนธรรมตำบลกระแซงจำนวน 5 ท่าน และ ประชาชน
 ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลกระแซง อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี หรือปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 5 ท่าน
 รวมทั้งหมด 10 ท่าน
2. เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบ
 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างของ
 แบบสัมภาษณ์โดยนำคำสำคัญมาใช้ในการประกอบการสัมภาษณ์ โดยการร่างคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งจะได้
 คำถามที่มีความยืดหยุ่น
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามประเภทข้อมูลที่เก็บได้เป็น 2 ส่วน คือ
 1. ข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ข้อมูลที่ประกอบไปด้วยผลงานการศึกษาค้นคว้าและวิจัย เช่น
 ตำรา บทความ รายงานวิจัย ผลงานการศึกษาค้นคว้าและเอกสารประเภทจดหมายเหตุ และตำนานประวัติศาสตร์
 ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรรวมทั้งฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเป็นการรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน
 ในทุก ๆ สาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะพิจารณา ถึงแนวทางของการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวมอญ

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้แก่ ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้นำชุมชนเจดีย์ทอง และประชาชนในพื้นที่ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่มีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษา โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการทำวิจัยภายในครั้งนี้

4. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาเรื่องการจัดการความรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ ภูมิศึกษา : ประเพณีรำพา ข้าวสาร ชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งการวิจัย ครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ที่กล่าวไว้เป็นเครื่องมือ นำร่องในการเก็บข้อมูลวิธีการที่หลากหลายโดยวิเคราะห์ข้อมูล คือ การตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การจัดการความรู้ของผู้นำชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในการอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีรำพาข้าวสาร

1.1 การบ่งชี้ความรู้ พบว่าหน่วยงานและชุมชนมีการบ่งชี้ความรู้ผ่านการจัดกิจกรรมประเพณีรำพา ข้าวสารให้กับประชาชนภายในชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะ และเกิดความสมัคคีสามัคคีภายในชุมชน

1.2 พบว่าภายในชุมชนชุมชนยังไม่มีการสร้างและแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมารักษาองค์ ความรู้เดิม ๆ ขององค์กรในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำพาข้าวสาร

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมประเพณีรำพาข้าวสาร

ที่มา: อลงกรณ์ จินสกุล (2564) ผู้วิจัย

1.3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า ภายในชุมชนยังไม่มีการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้นำชุมชน มาวิเคราะห์หรือคัดแยกเป็นองค์ความรู้ให้กับคนภายในชุมชน

1.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า ภายในชุมชนยังไม่มี การประมวลผลและกลั่นกรององค์ ความรู้ที่มีอยู่กับปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนให้มีรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน เพราะความรู้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับกลุ่ม ชาวบ้านโดยทั่วไปจึงอาจมีความไม่สมบูรณ์ หรือความไม่ถูกต้องเท่าที่ควร

1.5 การเข้าถึงความรู้ พบว่า ภายในชุมชนยังไม่ได้มีการสร้างแหล่งรวบรวมความรู้หรือแหล่งที่เก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญทางวัฒนธรรมมอญภายในชุมชนให้เป็นหลักแหล่ง ที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

1.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า หน่วยงานและชุมชน มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในชุมชนผ่านมหาวิทยาลัยปทุมธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และโรงเรียนชุมชนวัดเจติยทอง โรงเรียนชัยสิทธิवास ในลักษณะของการจัดการอบรมในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม

1.7 การเรียนรู้ พบว่า หน่วยงานและชุมชน มีการนำความรู้ทางวัฒนธรรมมอญ เช่น การปักสไบมอญ การขับร้องบทเพลงรำพาชาวสาร นำมาเป็นมาเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้นักเรียน ภายในชุมชนได้ศึกษา

2. อัตลักษณ์ของประเพณีรำพาข้าวสารชุมชนเจติยทอง

ประวัติความเป็นมาของประเพณีรำพาข้าวสาร พบว่า จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นที่วัดแจ้ง ตำบลสามโคก อำเภอสสามโคกจังหวัดปทุมธานี ซึ่งในปีพุทธศักราช 2310 กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า เจ้าจอมมารดาน้อยระยะนาเป็นธิดาเจ้าสัวสนเป็นคนอยุธยา ได้ลงเรือหนีกองทัพพม่ามาอยู่กับพรรคพวก ล่องลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยาในตอนค่ำคืนมาสว่างที่ตำบลสามโคก ตรงกับวัดแจ้งเวลานี้ และได้แวะเข้าพักผ่อนที่นั่นเล่ากันได้เจอดินกลายเป็นทองที่ตรงวัดแจ้ง จึงตั้งใจได้ว่าเมื่อตั้งหลักฐานมั่นคงแล้วจะมาสร้างวัดที่นี้ครั้งหยุดพักหุงหาอาหารรับประทานกันแล้วก็ออกเรือไปยังกรุงธนบุรี เจ้าน้อยระยะนาดีระนาดเก่งมาก ต่อมาได้เป็นเจ้าจอมของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชโอรสซึ่งเกิดในเจ้าจอมมารดาเล็กระยะนา คือพระองค์เจ้าชายกลาง

ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระองค์เจ้าชายกลางได้ทรงกรมเป็นที่กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ และในรัชกาลที่ 5 ได้เลื่อนเป็นกรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ทรงกำกับกรมช่างในรัชกาลที่ 3 ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ได้ทรงว่าความศาลราชตระกูลตลอดมาจนสิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. 2491 พระชนมายุ 73 พรรษา ทรงเป็นต้นสกุลวัชรวงศ์ เข้าใจว่าสกุลนี้จะมาสร้างวัดแจ้ง กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ มีบุตรชาย คือพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวงศ์ (พระองค์เจ้าขาว) ได้มาบูรณวัดแจ้งทุกปี และพระองค์เป็นผู้ริเริ่มให้มีการรำพาข้าวสารขึ้น เพื่อนำไปถวายพระให้เป็นทุนในการปฏิสังขรณ์วัดต่อไปต่อมา ม.ร.ว.หญิงกระแสร วังวัชรวงศ์ ซึ่งเป็นพี่สาวของหลวงราชพงษ์ ภักดี เลี่ยมวัชรวงศ์ ซึ่งเป็นบุตรของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวงศ์

พระองค์เจ้าขาวเห็นว่าปีใดไม่มีใครมาทอดกฐินที่วัดแจ้งท่านก็จะนำกฐินมาทอด และนำการเล่นมาแสดงด้วย เช่น รีวและโขน เป็นที่สนุกครึกครื้นทุกครั้งที่ท่านมาทอดกฐิน หรือมีงานศพที่วัดแจ้งคราวใดก็จะนำโขนหลวงราชพงษ์มาแสดงให้ชาวบ้านชมเสมอโขนของท่านมีชื่อเสียง คนดูชอบกันมาก จนชาวบ้านเรียกว่าติดปากมาจนทุกวันนี้ว่า "โขนหลวงโดยจากคำให้ข้อมูลของพระครูอรุณ สุนทร (สุวรรณ) เจ้าอาวาสวัดแจ้งและ นายปทุมคงดีอยู่ ตำบลกระแหง อำเภอสสามโคก ว่าเรื่องการรำพาข้าวสาร มีจุดเริ่มต้นจากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวัชรวงศ์ ฉะนั้นในการร้องเพลงรำพาข้าวสาร จึงเริ่มต้นด้วยชื่อของท่าน ซึ่งเป็นการแสดงความคารวะต่อพระองค์ท่านเช่นนี้ ต้นเพลงว่า "เจ้าขาวลาละลอกเอ๋ย.." เป็นต้น

ในแถบปากเกร็ด นนทบุรี ได้นำประเพณีรำพาข้าวสารจากปทุมธานีไปใช้ด้วย แต่เรียกว่า รำพาข้าวสารพระองค์เจ้าขาว" การรำพาข้าวสาร จะเริ่มกระทำกันเมื่อออกพรรษาแล้วเพราะในระหว่างออกพรรษาชาวพุทธโดยทั่วไปจะนิยมทำการทอดกฐินและทอดผ้าป่าตามวัดต่าง ๆ ถ้าวัดใดยังไม่มีคนจองกฐินหรือยังไม่ได้ทอดกฐินชาวบ้านก็จะช่วยกันจัดกฐินไปทอด โดยจัดเป็นรูปกฐินสามัคคี คือให้ชาวบ้านรับเป็นเจ้าภาพทำบุญร่วมกัน ในการทอดกฐินแต่ละครั้งจะต้องลงทุนมาก ต้องมีข้าวของเงินทองที่จะนำไปทอด เพื่อทางวัดจะได้อาศัยข้าวของเงินทองหรือจตุปัจจัยที่นำไปทอดถวายนี้ บำรุงและซ่อมแซมวัดต่อไปเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาให้ถาวรต่อไปอีก การที่จะจัดทอดกฐินสามัคคีนี้ ก็จะต้องออกเรียหรือบอกบุญไปยังชาวบ้านโดยไม่ได้เจาะจงหรือกะเกณฑ์มากนักน้อยเท่าไร แล้วแต่จะให้ แต่การเรียแบบนี้ผิดกับการเรียวิธีอื่น ๆ คือมีการร้องเพลงทำนองเชิญชวนให้ทำบุญซึ่งเรียก การเรียโรชนิดนี้ว่า "รำพาข้าวสาร"

ความแตกต่างที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของประเพณีรำฟาช้าวสารของชุมชนชาวมอญในสามโคกผู้วิจัยพบว่า วิธีรำฟาช้าวสารเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและมีวิธีการที่แตกต่างจากการทำบุญโดยทั่วไป โดยจะมีบุคคลคณะหนึ่งมีทั้งหญิงและชายประมาณ 20-30 คน มีทั้งคนแก่หนุ่มสาว ร่วมไปในคณะด้วย พอตกค่ำก็ลงเรือที่เตรียมไว้ จะเป็นเรือจ้างหรือเรือมาด หรือ เรือที่ใช้จับปลาก็ได้ ขอให้ลำใหญ่ ๆ จุคนได้มาก ๆ ก็แล้วกัน ทุกคนจะเตรียมพายไปคนละอันเพื่อจะได้ช่วยกันพายเรือ ในเรือจะมีกระบุง และจัดให้คนแก่คนหนึ่งนั่งขวามือขวานั้นกลางลำเรือเป็นประธานไม่ต้องทำอะไร ส่วนคนอื่นๆ การแต่งตัวก็ตามสบาย เพราะกลางคืนไม่มีใครเห็น แต่บางครั้งคนที่แต่งกายเหมือนกันดูสวยงามก็มีแล้วแต่ละตกลงกันทุกคนจะนั่งริมกอบเรือเพื่อช่วยกันพาย และมีคนคัดท้ายหรือที่เรียกว่า "ถือท้ายเรือ" หนึ่งคน เขาจะพายพร้อมๆ กัน เหมือนกับแข่งเรือ จุดมุ่งหมายที่จะไปก็คือ ตามบ้านทั่วไปที่เรือจอดถึงหัวบ้านไต่บ้านได้

ภาพที่ 2 วิธีรำฟาช้าวสารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกระสอบสำหรับใส่ข้าวสาร
ที่มา: อลงกรณ์ จินสกุล (2564) ผู้วิจัย

รูปแบบและแนวทางที่คนภายในชุมชนมอญสามโคกใช้ในการอนุรักษ์ประเพณีรำฟาช้าวสารผู้วิจัยพบว่า ปราชญ์ ชาวบ้านและคนในชุมชนมีการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีโดยชุมชน วัด และสถานศึกษา การสืบสานของหมู่บ้าน ได้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมมอญต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดประเพณีผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งผู้รู้ต้องเป็นผู้ถ่ายทอดในลักษณะมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าประเพณีทั้งในชุมชน และนอกชุมชน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวผ่านสถาบันครอบครัว และสถานศึกษา ปราชญ์ชาวบ้านต้องเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อ โดยมีการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

คนภายในชุมชนมอญสามโคกสามารถสืบสานหรือสานต่อประเพณีรำฟาช้าวสารให้เยาวชนรุ่นต่อไปอย่างไร ผู้วิจัยพบว่า ปราชญ์ ชาวบ้านและคนในชุมชนมีการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีโดยชุมชนมีการจัด การสืบสานประเพณีรำฟาช้าวสารส่งต่อให้คนภายในชุมชนทั้งเยาวชน รวมไปถึง รุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทุกๆ ปี จนเกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีงามภายในชุมชน สร้างความสมัครสมานสามัคคีภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการดำเนินการทั่วไปของการจัดการความรู้ผ่านกรณีศึกษาประเพณีรำฟาช้าวสาร ชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่าภายในชุมชนเจดีย์ทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี คนภายในชุมชนก็มีการนำกระบวนการจัดการความรู้ในบางส่วนหรือบางหัวข้อบางประเด็นนำมาใช้ในการจัดการความรู้ให้กับเยาวชนหรือ คนภายในชุมชน เช่น การบ่งชี้ความรู้ หรือ การระบุประเด็นความรู้ และผู้รู้ที่สอดคล้องกับนโยบายขอบเขตและเป้าหมายของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรำฟาช้าวสาร โดยผู้วิจัยพบว่าชุมชนมีการบ่งชี้ความรู้ผ่าน

การจัดกิจกรรมประเพณีรำพา ข้าวสารให้กับประชาชนภายในชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ และรักษา ดังต่อไปนี้

1. การจัดการความรู้ให้ชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกคนในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชนเจตียทองให้เห็น คุณค่าความสำคัญ และตระหนักถึงมรดกที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

2. สนับสนุนทางวิชาการให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์เอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมมอญ คือ ประเพณีรำพาข้าวสาร

3. สนับสนุนให้ชุมชนมอญเจตียทอง เป็นชุมชนสาธิต ที่จะแนะนำความรู้ประสบการณ์และวิธีการ ดำเนินการจัดในการอนุรักษ์ประเพณีรำพาข้าวสารภายในชุมชน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนให้กับ หมู่บ้านอื่น ๆ สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่น่าสนใจซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (กษิตเดช เนื่องจำนงค์, 2563) คือการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือ หรือกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยในการสงวนรักษาองค์ความรู้ ทางวัฒนธรรม อันทรงคุณค่าของมนุษย์ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมทั้ง 6 กระบวนการ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ การแลกเปลี่ยน ความรู้ การเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะช่วย ปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งฝังอยู่ในตัวมนุษย์หรือผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมให้ออกมา เป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในลักษณะหรือรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อช่วยในการสงวน รักษาและสืบทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (สิทธิโชค วิบูลย์, 2554)

การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ความผันแปรในด้านรูปแบบของวัฒนธรรมต้องยอมรับว่าไม่สามารถย้อนยุค กลับไปในยุคโบราณดั้งเดิมได้วัฒนธรรมต่าง ๆ ต้องปรับสภาพเพื่อรับใช้สังคมในยุคนั้นๆ โดยการมาทำความเข้าใจว่าจะอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญส่วนใด แก่น เปลือกหรือกระพี้ ว่าส่วนใดควรอนุรักษ์ไว้ในแก่นแท้ให้เกิดคุณประโยชน์ ที่ตอบสนองสังคม โดยพยายามรักษาความเปลี่ยนแปลงในรูปลักษณะที่ สามารถเข้ากับสังคมปัจจุบันได้และคล้ายรูปแบบเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้บางส่วนรูปลักษณะ จำเป็นต้องเปลี่ยนไปจนไม่เหลือคงรูปเดิมก็ต้องยอม (ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล, 2559) ซึ่งวิธีการที่สามารถทำได้โดยด่วนคือ

1. ต้องรวบรวมบุคลากรด้านวัฒนธรรม ผู้รู้ผู้สันทัดกรณีในหมู่บ้านให้เป็นกลุ่มบุคคล ทำงานด้าน วัฒนธรรมตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลในทุก ๆ สาขาโดยให้อยู่ในลักษณะองค์กรรวม โดยยึดแก่นของ วัฒนธรรมเป็นหลักปรับเปลี่ยนรูปลักษณะได้

2. ปัจจัยหลักด้านวัฒนธรรมคือ ประชาชน ในหมู่บ้านต้องปลูกฝังจิตสำนึก ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ชี้ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์ที่สำคัญต้องทำให้เขาเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากวัฒนธรรมมอญ ไม่ใช่เสียประโยชน์จากวัฒนธรรมมอญ ความร่วมมือในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมก็จะเกิดขึ้นได้และง่ายในการ ดำเนินการเป็นไปเองตามกลไกตามธรรมชาติมากขึ้น

3. วัด บ้าน และชุมชนต้องร่วมมือกันอย่างแท้จริง

4. ต้องวางเป้าหมายร่วมกันและกำหนดวิธีการการดำเนินงานร่วมกัน ส่วนแรกก็ควร จัดตั้งไว้ได้แก่ สภาวัฒนธรรมมอญเจตียทอง ควรจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีมอญชุมชนเจตียทอง

5. ผู้นำชุมชนเจตียทองต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารด้านวัฒนธรรมควรเปิดโอกาสให้ผู้รู้ใน วัฒนธรรมในส่วนต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม ด้วยจึงจะเป็นการอนุรักษ์ที่แท้จริงและไม่ผิดเพี้ยนจนกลายเป็นการ อนุรักษ์ไปอนุรักษมาจนสูญหายไป

ภาพที่ 3 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมมอญ
ที่มา: อลงกรณ์ จินสกุล (2564)

1. ทรัพยากรมนุษย์ คือ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการจัดการองค์ความรู้ทาง วัฒนธรรม เนื่องจากแหล่งความรู้หรือองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักจะฝังอยู่ในตัวคน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดหรือเจ้าของมรดกวัฒนธรรม นอกจากนี้คนยังผู้ที่ ทำหน้าที่รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ ตลอดจนการนำความรู้ทาง วัฒนธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. กระบวนการ คือ กลไก รูปแบบ หรือวิธีการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการส่งเสริม สงวนรักษา อนุรักษ์ เผยแพร่ หรือสืบทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนทั้งองค์ความรู้ทาง วัฒนธรรมที่จับต้องได้และองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะ มรดกหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรม

3. เทคโนโลยี คือ เครื่องมือที่เข้ามาช่วยในการสืบค้นจัดเก็บ แลกเปลี่ยน หรือเผยแพร่องค์ความรู้ทาง วัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดการจัดเก็บและเผยแพร่องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และสามารถนำ องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไปใช้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้นมากยิ่งขึ้น โดยเทคโนโลยีในการจัดการความรู้ ประกอบด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารเทคโนโลยีจัดเก็บข้อมูล ถ่ายโอนและสืบค้น และเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน ร่วมกัน เป็นต้น

4. ทุนภูมิปัญญา คือ แนวคิดที่มุ่งรักษาความเชื่อและคุณค่าแบบเก่า เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อุดมการณ์ที่สืบทอดมายาวนาน ผูกโยงศาสนา วัฒนธรรมประเพณี อุดมการณ์ทางการเมืองเข้ากับสำนักทาง ประวัติศาสตร์ เชิดชูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชน เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้ แข็งแรง และดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุค ปัจจุบัน ชุมชนที่มี วัฒนธรรมแข็งแกร่งจะสามารถเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมแข็งแกร่งให้แก่ชุมชนจึงทำได้โดยการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของกลุ่มชนไว้ นั้นเอง อย่างไรก็ตาม เราคงต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างที่มีมาแต่โบราณให้สอดคล้องกับการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีเช่นนั้นย่อมไม่อาจที่จะอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาให้เป็น ที่ยอมรับและถือปฏิบัติได้

บรรณานุกรม

- กขพร ตราโมท. (2541). มอญรำ (ป๊วฮะเป็น): ศิลปะคุณภาพของมอญ. จุลสารไทยคดีศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา.
- คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มธ. (2555). การจัดการความรู้ในองค์กร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://203.131.210.100/km/?page_id=7 . (2564, มิถุนายน 22).
- ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล. (2559). แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา: ชุมชนมอญสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดุสิตธร งามยิ่ง. (2559). รำมอญ: ประเพณีทรงคุณค่าจังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 6 (2): 57-66.
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา . (2542). เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม ของชาวมอญ : ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคกจังหวัด ปทุมธานี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์ . (2537). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและการอ้าง เอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ.กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.
- สรารุณ พันธ์สูงศักดิ์. (2562). แนวทางการจัดการความรู้ที่ได้มาตรฐานระดับสากล. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.nstda.or.th/home/knowledge> (2564, มิถุนายน 24).
- สิทธิโชค วิบูลย์. (2554). การศึกษาการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- Dankittikul C. (2016). **Cultural Landscape Management: A Case Study of Mon's Community in Sangkhlaburi, Kanchanaburi**. Bangkok: Silpakorn University. [in Thai]
- Faculty of Journalism and Mass Communication, TU. (2012). **Knowledge Management in Organizations**. [Online], Available: http://203.131.210.100/km/?page_id=7. (2021, June 22). [in Thai]
- Ngamyong D. (2016). Mon Dance: The Value of Pathum Thani Province's Tradition. **Valaya Alongkorn Review**. 6 (2): 57-66. [in Thai]
- Phantuchong S. (2019). **Guidelines for Knowledge Management: International Standards**. [Online], Available: <https://www.nstda.or.th/home/knowledge> (2021, June 24). [in Thai]
- Srisap N. (1994). **Socio-Cultural change and ethnic identity of the Mons**. Bangkok: Thai National Research Repository. [in Thai]
- Suriyakul Na Ayutthaya P. (1999). **Ethnic Identity and Cultural Change of Mons: A Case Study of Jedetong Village, Tambol Klong Kwai, Amphoe Samkok, Pathum Thani Province**. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Tramod K. (1998). Mon Dance (Bua Hapen): **Mon art quality. The Booklet of the Thai Khadi Research Institute**. Bangkok: Thai Khadi Research Institute. [in Thai]
- Wiboon S. (2011). The Study of Mon's Cultural Conservation to Develop Community Tourism: A Case Study of North Saladaeng Community, Phathum Thani Province. **VRU Research and Development Journal Science and Technology**. 5(1): 143-154. [in Thai]

